

Starkare kommuner – med kapacitet att klara välfärdsuppdraget

Klart att "utvecklingen" mot större enheter inte kan hejdas, det går inte att backa tillbaka till 1863 års mer än 2500 kommuner. Nu har vi 290 kommuner. Och tittar vi runt så har våra nordiska grannar haft liknande utveckling mot större enheter, till och med nu i ännu högre grad.

Kommunutredningen pekar på kommunernas välfärdsuppgifter och svårigheten att genomföra dessa. Vi håller med att vissa uppgifter kräver större enheter, om än inte för ekonomins skull så för att upprätthålla kompetensförsörjningen i kommunen. Men större kommuner betyder färre förtroendevalda och fler invånare, fler tätorter – både större och mindre – utan egen förvaltning och längre fysiskt avstånd mellan folk och kommuncentra/service/politiker o tjänstefolk. Förmodligen mycket längre till service och kommunens välfärdstjänster, om man inte samtidigt med centralisering inom vissa nödvändiga områden också decentraliserar där det är möjligt.

Vid kommunsammanslagning 1952 och 1974 blev avståndet längre, och ett slags tomrum uppstod när kommunhuset med lokala politiker och tjänstemän försvann på tusentals platser runt om i landet. I sviterna av detta, som ett svar på tomrummet och avsaknaden av organisation som såg till områdets utveckling och förvaltning, växte sig byarörelsen stark. Det fanns ett behov av en organisation som tillvaratog bygdens utveckling konstaterades i en studie om den nya bygderörelsen (SOU 1999:84, Civilsamhället, Demokratiutredningens forskarvolym; Bygdens organisering, Ulla Herlitz). På samma sätt kommer ett tomrum att uppstå när nya storkommuner eller samverkansområden bildas för att klara av välfärdsuppgifter som kräver stora enheter, men samtidigt överförs många andra uppgifter som till och med kan utföras bättre i en liten skala.

Med utgångspunkt i idéskriften Den första samhällsnivån (se bifogad skrift) ser vi en framtid för en lokal organisering där det offentliga och civila samhället samverkar kring demokrati, finansiering och fördjupad översiktsplanering. Skapar och förvaltar en "vardagsdemokrati" i en formell organisation där man har klara regler för makt och ansvar och till vilken storkommunen kan delegera välfärdsuppgifter. Hela Sverige ska leva tog på 1980 talet initiativ till försök med servicecentra och Svågadalen i Hudiksvalls kommun var ett av områden som Hela Sverige ska leva satsade på med finansiering av Svågagården. Först sköttes hus och verksamhet av en gemensam förening för föreningarna i bygden men så småningom inrättades en direktvald parti-o-politisk lokal nämnd (1996) med delegerade kommunala uppgifter med förvaltning av skola, förskola, äldreomsorg, kultur och fritid samt landsbygdsutveckling. I mars i år arrangerade vi ett studiebesök i Hudiksvall hos Svågadalsnämnden och genomförde konferensen Nya kommunala strategier (se bif dokumentation). På plats fick vi uppleva hur en vardagsdemokrati fungerade, och hur man lokalt kunde hantera och arbeta med de delegerade välfärdsuppgifterna på ett sätt som svårigen ett avlägset kommuncentrum skulle vara i stånd att organisera och genomföra.

Kommunutredningen hann komma ut bara några veckor innan (februari 2020) Coronakrisen slog till och ett slag ändrades mycket i vårt samhälle. Den stora debatten nu handlar om samhällets förändring, hur kommer samhället att påverka inom en rad olika områden. Redan kan vi ses hur det lokala perspektivet finns med som en viktig utgångspunkt, till exempel att de multinationella företagen blir mindre globala och mer lokala (Kjell A Nordström, 20200831/SVT). Både Coronakrisen,

ekonomikrisen och klimat/miljökrisen för med sig ett större intresse för lokal utveckling, klimatsmarta lösningar, närproducerat, större satsning på välfärdstjänster etc och i det perspektivet blir också diskussionen om hur man organiserar samhället viktig. Att hitta ett sätt att organisera samhället på olika nivåer. Inte bara förlita sig på större och större kommuner och samarbeten utan också ta i beaktande att vissa samhällsuppgifter löser man bäst på den lokala (subkommunala nivån). Vi menar att Svågadalen är ett mycket intressant exempel som skulle kunna stå modell för hur ett efter Coron-samhälle kan ta vara på alla medborgares kraft och engagemang.

Vårt förslag till ytterligare åtgärd är att departementet får i uppdrag att inspirera och ge möjlighet för ett antal kommuner, enskilt eller tillsammans, att genomföra försöksverksamhet/kommunexperiment med delegerade välfärdsuppgifter och andra samhällsuppgifter till "den första samhällsnivån" i hela kommunens/kommunernas geografiska yta. Det är positivt att Kommunutredningen öppnar för sådana försök: *Försöksverksamheten ska syfta till att pröva sätt att stärka kommuners kapacitet, möjliggöra anpassning av verksamhet till lokala förhållanden (sid 583)*, och vi föreslår att Kommunutredningen särskilt uppmärksammar, initierar och stimulerar och stöttar försöksverksamhet med delegerade kommunala uppgifter, typ Svågadalsnämnden.

Den försöksverksamhet som utredningen föreslår är bra och ger möjlighet för kommuner att göra försök med lokalt anpassade lösningar. Inom ramen för försöksverksamheten skulle fullskaleförsök i kommuner kunna göras så som föreslås i idéskriften Den första samhällsnivån. Det skulle vara bra att ännu tydligare poängtera att centralisering behöver kompletteras med decentralisering inom områdena demokrati, ekonomi och planering för att få en vardagsdemokrati att fungera där invånarnas engagemang och kunskap kan tas tillvara och utvecklas. Hela Sverige ska leva i Göteborgsregionen som engagerat sig i frågan om vardagsdemokrati kan också bidra med erfarenheter i det operativa arbetet med försöksverksamhet som delegeras till/organiseras i geografiska delområden på sub-kommunalnivå. Också erfarenheter från Västra Götalandsregionens satsning på "platsutveckling" för att skapa bättre service för platser på landsbygd och skärgård bör tas tillvara i ett sådant arbete.

Hela Sverige ska leva Göteborgsregionen

Bert Olsson

Ordförande